

OBVEZNI VOJNI ROK – ISTINSKI DRUŠTVENI KAPITAL

Vojna etika ključna je komponenta vojničkog obrazovanja

HRVATSKA ([HTTPS://PROMISE.HR/CATEGORY/HRVATSKA/](https://promise.hr/category/hrvatska/)) 24. studenoga 2024. Promise.hr ()

Upotreba autonomnog oružja i umjetne inteligencije, cyber-ratovanje, zaštita civila u urbanim sukobima, pravo na odbijanje zapovijedi, ratni zločini i odgovornost, zdravlje i mentalna dobrobit vojnika, diskriminacija i inkluzija, ekološka odgovornost – sve je više etičkih pitanja i izazova s kojima se suočavaju časnici, dočasnici i vojnici

Piše: Dražen Boroš

Hrvatska država najavljivala je tijekom 2024. da će s početkom 2025. godine ponovno aktivirati obvezno služenje vojnog roka, a onda je posljednja dva-tri mjeseca utihnula na aktualno pitanje u vremenu rata u srcu Europe i eskalacije ratnih sukoba na Bliskom istoku. Utihnuće opravdava skorim predsjedničkim izborima, pa ne želi da vojska, odnosno obvezni vojni rok postane moneta kojom će se manipulirati u kampanji. S našom predsjedničkom kampanjom ili bez nje, život u sustavu unutar sustava, u vojnim strukturama, ide dalje, a veliku pažnju, među ostalim, pridaje vojnoj etici u izobrazbi časnika i dočasnika.

Vojna etika ključna je komponenta vojnog obrazovanja jer oblikuje moralni kompas i profesionalno ponašanje vojnog osoblja. U današnjim sigurnosnim okolnostima i izazovima, kao što su asimetrične prijetnje, hibridno ratovanje i međunarodne misije, časnici i dočasnici često se suočavaju s moralno kompleksnim situacijama. Etika im omogućuje donošenje odluka koje su ne samo operativno učinkovite nego i usklađene s međunarodnim pravom, humanitarnim načelima i temeljnim vrijednostima vojnog poziva. Zbog tehnološkog napretka, promjena u prirodi sukoba i sve većeg nadzora javnosti, brojna etička pitanja postaju sve izraženija. Evo nekoliko ključnih izazova:

Upotreba autonomnog oružja i umjetne inteligencije

Problem: Etička pitanja vezana uz autonomne sustave, poput dronova i robota, koji mogu donijeti smrtonosne odluke bez ljudske kontrole.

Pitanja: Tko snosi odgovornost za odluke tih sustava? Može li stroj razlikovati borce od civila? Gubi li se ljudska moralna dimenzija u ratu?

2. Zaštita civila u urbanim sukobima

Problem: Ratovanje se sve češće odvija u urbanim sredinama, što povećava rizik za civile.

Pitanja: Kako izbjeći kolateralnu štetu? Kada i kako balansirati vojnu nužnost i humanitarne norme?

3. Pravo na odbijanje zapovijedi

Problem: Vojnici se ponekad suočavaju s etički upitnim zapovijedima.

Pitanja: Kada vojnik ima pravo ili obvezu odbiti zapovijed? Kako zaštititi vojnike koji se pozivaju na savjest?

4. Ratni zločini i odgovornost

Problem: U sukobima često dolazi do prekomjerne uporabe sile i kršenja međunarodnog humanitarnog prava.

Pitanja: Kako osigurati odgovornost za ratne zločine unutar vlastitih redova? Kako spriječiti zloupotrebu sile i osigurati poštovanje ratnih pravila?

5. Cyber-ratovanje

Problem: Cyber-napadi često pogađaju infrastrukturu koja je vitalna za civile, npr. bolnice, energetske mreže...

Pitanja: Kako definirati granicu između vojne i civilne mete? Je li cyber-ratovanje manje etično od tradicionalnog?

6. Zdravlje i mentalna dobrobit vojnika

Problem: Vojnici se suočavaju s ekstremnim fizičkim i psihičkim izazovima.

Pitanja: Kakvu odgovornost vojska ima prema vojnicima koji pate od PTSP-a? Jesu li dugoročni zdravstveni učinci sudjelovanja u sukobima primjereno priznati i tretirani?

7. Privatne vojne kompanije (PMC)

Problem: Privatne vojne kompanije često djeluju izvan pravnih i etičkih okvira.

Pitanja: Kako regulirati djelovanje PMC-a? Tko je odgovoran za njihove potencijalne zločine?

8. Diskriminacija i inkluzija

Problem: Sve veća raznolikost u vojsci donosi pitanja vezana uz ravnopravnost.

Pitanja: Kako eliminirati rodnu, rasnu ili seksualnu diskriminaciju? Kako integrirati vojnike s različitim kulturnim ili vjerskim uvjerenjima?

9. Etika u mirovnim misijama

Problem: Vojnici u mirovnim misijama suočavaju se s lokalnim sukobima, korupcijom i zloupotrebama.

Pitanja: Kada intervenirati u lokalne sukobe? Kako spriječiti zloporabe od strane mirovnih snaga?

10. Ekološka odgovornost

Problem: Vojne operacije često imaju veliki negativni utjecaj na okoliš.

Pitanja: Kako balansirati između operativnih ciljeva i zaštite okoliša? Treba li vojska ulagati u „zelene“ tehnologije?

Eto, to su danas ključna etička pitanja u vojsci koja odražavaju složenost modernih sukoba i društvenih očekivanja. Da bi vojska ostala vjerodostojna i moralno odgovorna, potrebno je neprestano ulagati u etičku edukaciju vojnika, usvajati međunarodne standarde i osiguravati odgovornost na svim razinama.

„Svjedočimo da su se sigurnosni izazovi u odnosu na ne tako davnu prošlost bitno promijenili. Pripadnici naših Oružanih snaga moraju se obučiti kako se suočiti s njima, svjesni u svakom trenutku da se moraju ponašati moralno i na čast svojoj domovini. Upravo tu do punog izražaja dolazi značaj vojne etike koja, među ostalim, služi geostrateškim i vojnim interesima na terenu te također povećava legitimnost akcije“, kazala je svojedobno za „Hrvatski vojnik“, prvi hrvatski vojnostručni magazin, pukovnica Mira Žutić, nastavnica Vojne etike i religijske kulture na Hrvatskom vojnom učilištu.

U sklopu predmeta budući se časnici uče kako iskazati vlastiti odnos prema različitim ljudskim djelovanjima, kako se suočiti sa situacijama koje uključuju moralne dvojbe i konflikte te ih se podučava kako impulzivna rješenja zamijeniti racionalnim shvaćanjem. Predmetom se razvija senzibilitet za poštovanje temeljnih vrijednosti: ljudskog dostojanstva, različitosti, slobode, tolerancije i pravičnosti.

„Etika vojnika temelj je efikasnosti misije. Dugoročno se uspjeh ne može ostvariti bez etičkog temelja,” kazala je za „Hrvatski vojnik” pukovnica Mira Žutić, te naglasila da vojni vođa treba vojnu etiku živjeti. ”Svi pripadnici oružanih snaga moraju imati temeljna znanja iz vojne etike kako bi svaki pojedinačno mogao donositi odluke vezane za etička pitanja i dvojbe. Vođa se u skladu s etikom mora razvijati i to prenositi na svoje podređene. Vojnici i zapovjednici moraju biti svjesni da i najmanjim neetičnim ponašanjem ili tolerancijom takvog ponašanja ruše ugled vojne organizacije prema javnosti unutar zemlje te ruše ugled zemlje ako djeluju neetično diljem svijeta.“

Etičke dileme viših časnika

Etičko promišljanje razvija se kroz iskustvo, osobnu introspekciju i formalno obrazovanje. Edukatori iz vojne etike diljem razvijenog svijeta pridonose tom razvoju pružajući vojnicima alate za analizu moralnih dilema, teorijske temelje vojničkih vrijednosti te prostor za raspravu o stvarnim situacijama. Cilj je razviti njihovu sposobnost donošenja odluka koje uvažavaju etičke aspekte čak i pod velikim pritiskom.

Visoki časnici često se suočavaju s dilemama poput prioritizacije života vojnika naspram operativnih ciljeva, upravljanja resursima u kriznim situacijama ili donošenja odluka pod političkim pritiscima. U obrazovanju se te dileme analiziraju kroz simulacije, studije slučajeva i diskusije. Cilj je omogućiti časnicima da osvijeste moguće posljedice svojih odluka i pronađu rješenja koja su etički opravdana i operativno učinkovita.

Najveći izazovi u radu s visokim časnicima su razlike u percepciji etike, otpor prema promjeni ustaljenih razmišljanja i suočavanje s njihovim prethodnim iskustvima koja ponekad nisu u skladu s modernim etičkim standardima. Na te izazove profesori odgovaraju prilagođavanjem nastave časničkom iskustvu, omogućavanjem otvorene rasprave i pružanjem konkretnih alata za suočavanje s etičkim izazovima. Nastavnički je cilj potaknuti kritičko razmišljanje časnika te da samostalno donose etički utemeljene odluke.

Vojna etika kao sastavni dio obuke ročnika

U očekivanju prvih ročnika na obveznom služenju vojnog roka iduće godine, dogovore li se, dakako, svi ključni politički protagonisti i realiziraju ponovnu aktivaciju obveznog vojnog roka u Hrvatskoj, u širim se krugovima diskutira i treba li vojna etika biti sastavni dio obuke ročnika. Naravno, prilagođen njihovoj razini odgovornosti. Fokus bi trebao biti na osnovnim vrijednostima kao što su disciplina, poštovanje prema ljudskim pravima i razumijevanje vojnog ponašanja u skladu s međunarodnim standardima. Kroz interaktivne radionice i primjere iz prakse, ročnici bi stekli osnovno razumijevanje etičkih načela koja će ih voditi tijekom službe.

Ustvrdili smo već da uvođenje obveznog vojnog roka može ojačati osjećaj zajedništva, odgovornosti i discipline u društvu. Vojna etika pak može igrati ključnu ulogu u oblikovanju te promjene, osiguravajući da obuka ne bude samo tehnička, već i moralna, usmjerena prema jačanju temeljnih vrijednosti poput domoljublja, odgovornosti i humanosti.